

A független Uruguay születése a brazil–argentín konfliktus során

Kontra Réka

PhD-hallgató, ELTE BTK TDI Új- és Jelenkori Egyetemes Történelem Doktori program; reka920202@gmail.com; ORCID: 0000-0001-9581-0521

Abstract

The Birth of Independent Uruguay during the Brazil-Argentina Conflict

The independence movements of Latin America lasted for a century, with sovereign states emerging in quick succession until 1898. Most of the Latin American countries declared war on the Spanish Monarchy to establish their autonomous governments. The case of Uruguayan independence differed from this process, as it was complicated by the rivalry between Argentina and Brazil. Both countries were dominant in the region and sought to occupy the valuable territory of Uruguay, leading to the Cisplatine War between 1825 and 1828. Uruguayan citizens had to fight against Spanish colonization and the impending occupation of two dominant neighbors concurrently. The diversity of the peoples populating Uruguay manifested in different interests, leading to the formation of various „political” groups. Some advocated for joining Argentina or Brazil, while others preferred Spanish dominance, or fought for freedom. Uruguay achieved independence on August 28, 1828, with the conclusion of the Cisplatine War, when both Brazil and Argentina accepted the independence of the country.

Keywords Artigas, Cisplatine War, the Constitution of Uruguay, economic reforms, Peninsular War

Az uruguayi függetlenségi folyamat történetírásának rövid áttekintése

Az egykor gyarmati függésben lévő ibér-amerikai országok történetének legfontosabb fordulópontja az európai uralom felszámolása volt, Uruguay számára azonban a spanyol kötelékről való leválás csupán az első lépcsőfokot jelentette a szuverenitás megszerzésében. Míg a térség többi országa közvetlenül a gyarmatosító országok fennhatóságtól függetleníttette magát, Uruguay történelmét sokkal szerteágazóbb folyamatok határozták meg. Az ország nem egyszerűen a Spanyol Királyságtól szabadult meg, hanem elkezdte, hogy a két szomszéd – Argentína és Brazília – véglegesen anektálja területét, és elérte, hogy szuverén állammá váljon.

A Latin-Amerikát vizsgáló kutatások többsége regionális szemléletmódot tükröz, a térség története áll a vizsgálatok középpontjában az önálló államok születése helyett. Ezt a regionális aspektust többnyire az érintett országok saját történeti kutatásai bontják meg, amelyek nemzeti identitásukat alapozzák meg. A magyarországi kutatók közül Wittman Tibor professzor kezdte el vizsgálni Latin-Amerikát, nem csupán az ibériai gyarmatok összességnek szentelve figyelmet, hanem egy-egy ország – például Bolívia – államfejlődési körülményeinek is. A magyarországi történetírásban napjainkban a regionális szemléletmód dominál, csekély azoknak a latin-amerikai országoknak a száma, amelyeket a térségből kiemelve külön kutatásnak vetetnének alá a történészek. A Latin-Amerika történetét kutató hazai, bőséges történeti szakirodalom csekély figyelmet szentelt külön Uruguay születésének. Az ország keletkezési körülményei kiemelkednek a régió általános függetlenségi folyamatai közül, ezért tartom szükségesnek az uruguayi események alaposabb vizsgálatát. Jelen tanulmány az Újkor.hu oldalon megjelent rövid ismeretterjesztő cikk¹ – amely a témában rejlő lehetőségeket térképezte fel – kibővített változata. Az érintett szakkönyvek zömében Uruguayt az argentin-brazil-paraguayi régió szerves részeként ábrázolják. Uruguay függetlenségét, és az önálló állam megszületését csupán érintőlegesen dolgozták fel eddig. A hazai szakirodalom a José Gervasio Artigas²

1 Kontra 2022. <https://ujkor.hu/content/a-brazil-argentín-konfliktus-es-az-onallo-uruguay-szuletese>

2 José Gervasio Artigas (1764–1850): montevideói születésű katonatiszt, aki 1810-ben felkelést robbantott ki a spanyol fennhatóság felszámolása érdekében.

által elindított, spanyolok elleni felkelést ítéli a szuverenitás első lépésének, emellett a függetlenségi folyamat fontos állomásaiként jellennek még meg Manuel Oribe³ és Juan Antonio Lavalleja⁴ fellépése a brazil annexió ellen, valamint a két nagy szomszéd, Argentína és Brazília között dúló ciszplatin⁵ háború. Korlátozott szerep jut azonban a vizsgálatokban a spanyol gyarmatokra jelentős hatást gyakorló ibériai francia invázióknak; a brazil-argentín béke és az uruguayi alkotmány szövegének; valamint a résztvevő felek által kibocsátott korabeli forrásoknak.

Az uruguayi történetírás számára népszerű kutatási téma a függetlenség és az önálló állam megalapítása, a történeti gondolkodás azonban korántsem egységes. Különböző irányzatok (nacionalista, unionista) alakultak ki a történetírás berkein belül, az egyes politikai rendszerek pedig más-más történelemszeméletet preferáltak. Az önálló államalapítással kapcsolatos különböző elképzelések a jelenkori politikai megemlékezések során is megmutatkoznak. Két domináns jelenség emelkedik ki a függetlenségi törekvések történetében, egyrészt Artigas felkelése és földreformja, valamint Juan Antonio Lavalleja és Manuel Oribe vezetése alatt álló Harminchármasok⁶ 1825. áprilisi felkelése a brazil fennhatóság ellen.

A Nemzetgyűlés 18 677. számú törvénye⁷ 2010-ben elrendelte a függetlenségi folyamat nemzeti megemlékezését. Előirányozták a Río de la Plata Függetlenségi Harcának Bicentenáriumi Bizottságának – Comisión del Bicentenario de la Revolución de Independencia del Río de la Plata 2010–2015 – felállítását, melyet több lépcsőben 2010 és 2015 között kívántak megvalósítani. A megemlékezés tárgya az 1810 és 1815 között

3 Manuel Oribe (1792–1857): montevideói születésű forradalmár, katona és politikus, Uruguay második elnöke, a Harminchármasok seregének egyik vezetője, céljuk a brazil annexió elleni harc volt.

4 Juan Antonio Lavalleja (1784–1853): uruguayi születésű forradalmár, katona és politikus, Artigas felkeléséhez csatlakozott 1811-ben, majd a Harminchármasok egyik vezető személyisége, 1853-ban Uruguay elnöke.

5 A ciszplatin kifejezés a mostani Uruguay térségét jelöli, a hispán világban a Banda Oriental megnevezést kapta, a luzo-brazil fennhatóság a Cisplatina elnevezést adta a területnek.

6 A Harminchármasok célja volt, hogy a mai Uruguay térségét kiszakítsák Brazília területéből és Argentínához csatolják.

7 Declaración del 2011 como año de la „Celebración del bicentenario del proceso de emancipación oriental. Comisión bicentenario de la revolución de la independencia del Río de la Plata 2010–2015.

lezajlott események időszaka José Gervasio Artigas tevékenységére fókuszálva. A kivitelezés során azonban fennakadást okozott az egységes történelmi koncepció hiánya. Az egyik legfőbb problémát a nemzeti identitás kérdése okozta, hiszen a társadalom színes palettája miatt nem volt lehetőség arra, hogy konkrét kritériumok alapján határozzák meg az uruguayi nemzetiséghez tartozók körét. A tradicionális gondolkodásmód ebben a kérdésben nem lehetett releváns, hiszen az ország nemzeti és társadalmi sokszínűsége kizárta a hagyományos nacionalista mentalitást. A rassz alapú, ideológiai, kulturális és vallási különbségek rugalmasságra sarkallták az identitás koncepcióját vizsgáló történészeket, így maga az uruguayi nemzethez tartozásnak végül nem lettek olyan merev kritériumai, mint az európai országokban.

A luzo-brazil annexió, valamint a brazil-argentín konfliktus és béke, – amely a függetlenségi folyamat utolsó, és államjogilag legfontosabb fázisa – ugyan megjelenik az uruguayi történetírásban, mindazonáltal nem a fontosságához mért hangsúllyal.⁸ Ezeket az eseményeket kiszorítják Artigas földreformjának hatása és a függetlenségi törekvései. A téma historiográfiájában három korszak azonosítható.

Az első időszak az 1870–1880-as éveket a nacionalista és az unionista irány szembeállása jellemezte. Míg az előbbi Artigast nemzeti hősként piedesztálra emelte és megfelelkezett a folyamatban résztvevő többi államról és nemzetiségről, addig az unionista éppen ennek teljes ellentéte. Ez utóbbi egy közös Rio de la Plata-i függetlenséget hirdetett beolvastva Uruguayt a régió országai közé, jelezvén, hogy maga a térség függetlenségét tekinti a valódi eredménynek.⁹

A következő történetírási szakasz 1923 körül alakult ki. Ebben a periódusban az Artigast övező patetikus tisztelet dominált, amelyet Artigas elnyomás elleni harcaira alapozott. Emellett azonban azt is láthatjuk, hogy 1923-tól nyitottabbá vált a történelmi gondolkodás, hiszen elismerte a többi hadviselő fél jelentőségét, például az argentin segítséget. 1960-tól a nacionalista irány vált népszerűvé. Ez a történetírói szakasz az előzőből táplálkozott azzal a különbséggel, hogy elsősorban a múltat igyekezett összekapcsolni a társadalmi és gazdasági válságok által sújtott. A régi,

8 Pierotti 2013: 20.

9 Sansón Corbo 2010: 39.

évszázados problémák kerültek újra előtérbe, úgymint a földek egyenlőtlen eloszlása, ami Artigast és az általa véghez vitt földreformot helyezte előtérbe az önálló Uruguay születésének történetében.¹⁰ Az uruguayi történetírás szakaszai többnyire egy-egy aktuálisan népszerű eseményt állít függetlenedés folyamatának középpontjába, annak ellenére, hogy ez egy meglehetősen sokszereplős eseménysorozatnak volt. Történéseire számos külső, akár európai szintéren zajló tényező gyakorolt hatást, mint például Napóleon benyomulása az Ibériai-félszigetre.

Az ibériai francia invázió hatásai a gyarmati régióra

A 19. századi napóleoni háborúk súlyos következményekkel jártak az egész ibériai félszigeten, és a távoli amerikai gyarmatokra is hatást gyakoroltak. 1807-ben Fontainebleau-nál szövetséget kötött Napóleon és IV. Károly spanyol király, hogy közös katonai akció keretein belül bekebelezzék a szomszédos Portugáliát. A francia fél azonban Spanyolország támogatása helyett a félsziget megszállása mellett döntött. Az 1808-ban bevonuló francia csapatok hírére a portugál Braganza-ház Rio de Janeiroba helyezte át ideiglenesen a királyi udvart.

A spanyol királyt és fiát, VII. Ferdinándot Napóleon lemondatta testvére, I. Bonaparte József javára, így 1808 és 1810 között hatalmi űr keletkezett Spanyolországban. A hatalmi vákuum következtében számos jelentkező akadt a spanyol gyarmatok irányítására, maga Bonaparte József, Carlota Joaquina,¹¹ IV. Károly lánya, a latin-amerikai alkirályok és főkapitányok, a félszigeti és az amerikai junták, valamint a spanyolországi Központi Junta.¹² A spanyol összeomlást a gyarmati lakosság függetlenedni vágyó csoportja azonnal kihasználta, kezdetét vette a sikeres gyarmati önállósulás többlépcsős folyamata.

Minthogy a francia invázió felborította a koloniális rendet, a francia származású személyek *persona non grata* bánásmódban részesültek Latin-Amerikában, miközben a spanyolhű helyi alkirályok igyekeztek

10 Sansón Corbo 2010: 46.

11 A portugál király VI. János felesége és a spanyol király lánya, spanyol infánsnő.

12 Semsey 2014: 12.

csillapítani a belső konfliktusokat. A francia jelenlét többnyire a kikötővárosok területére koncentráldott, Buenos Airesre és Montevideóra. Az ellenséges hozzáállás annyiban megalapozott volt, hogy Napóleon a gyarmati területek vezetését és lakosságát is igyekezett maga mellé állítani, a gyarmati vezetés és portugál királyi udvar pedig tartott a napóleoni propaganda következményeitől, Spanyol-Amerika dezintegrációjától. Az aggodalom komoly franciaellenes kampányba torkollott, egyik markáns példája Santiago de Liniers,¹³ Río de la Plata¹⁴ alkirálya elleni fellépés, akit a városi tanács Napóleon ügynökének bélyegezve megfosztott hivatalától. A gyanút a francia Ana Perichonnal¹⁵ fenntartott viszonya táplálta, aki jelentős befolyással bírt a Buenos Aires-i politikára. Az új alkirály Baltasar Hidalgo de Cisneros¹⁶ lett. Kezdetét vette a francia származású lakosok kiutasítása és Spanyolországba szállítása, amit a montevideói kormányzó, Francisco Javier de Elío¹⁷ maga is túlzásnak ítélte. Az intézkedés azonban az ibériai francia előrenyomulás következtében értelmetlenné vált.¹⁸

A napóleoni propaganda és a gyarmati felbomlás veszélye a Rio de Janeiróban tartózkodó portugál királyi családot is nyugtalanította. VI. János felesége, Carlota Joaquina szoros dinasztikus kapcsolatot teremtett a két ibériai szomszéd között a trónfosztott IV. Károly lányaként. A portugál királyné volt az egyetlen egyenesági és legközelebbi Bourbon-leszármazott, akinek lehetősége nyílt a spanyol önállóságot visszaállítani. Carlota Joaquina kezdeményezése nyomán született meg a *proyecto carlotista*, melynek célja a királyi ház restaurációja, a spanyol szuverenitás és a spanyol-portugál egyesülés volt.

13 Santiago de Liniers (1753–1810): francia származású katonatiszt, aki 1774-ben lépett a spanyol haditengerészet szolgálatába, 1806 és 1808 között Río de la Plata alkirálya.

14 Hozzávetőleg a mai Argentína, Uruguay, Paraguay és Bolívia területét, illetve Brazília déli régióját és Chile egyes részeit foglalja magába.

15 Ana Perichon (1775–1847): francia nemesasszony, francia szolgálatban álló ír tiszt felesége, 1797-ben érkezett Buenos Airesbe, ahol viszonya lett Liniers alkirályal és rendszeres beavatkozott a helyi politikába.

16 Baltasar Hidalgo de Cisneros (1758–1829): a spanyol haditengerészet tisztje, állami tanács tagja, haditengerészet minisztere, Río de la Plata alkirálya 1808 és 1810 között.

17 Francisco Javier de Elío (1767–1822): katonatiszt, Montevideo kormányzója 1807–1810, majd Río de la Plata alkirálya 1811-ban.

18 Biersack 2015: 11.

A Bourbon-család francia háziőrizetét követően az ország tartományaiban helyi junták alakultak, majd később létrejött a Központi Junta.¹⁹ Az anyaország helyzete érintette a kreol lakosságot, a gyarmati hatóságokat, a portugál Braganza-házat, emellett a brit kormány is élénk érdeklődést mutatott az események iránt. A sokszereplős érintettségéből kifolyólag több elképzelés is született: egy kormányzó kinevezése vagy a trónutódlás. A kormányzati központ helyszínére azonban egyedül Carlota Joaquina kínált volna megoldást portugál mintára. Kezdetben Buenos Aires városát választotta az átmeneti spanyol kormányzás központjául. Benito Ramón de Hermida,²⁰ a cádizi cortes elnöke Carlota Joaquina kinevezését javasolta, amit Pedro de Souza Holstein,²¹ a Portugál Királyság spanyolországi követe is támogattott. Hermida elsősorban a királyné származásával érvelt, rámutatva arra, hogy Carlota Joaquina a legközelebbi spanyol trónörökös. További előnyként hangsúlyozta a lehetőséget a Spanyol és a Portugál Birodalom egyesítésére, illetve a gyarmati dezintegráció kockázatának minimalizálására.²²

A tervezethez csatlakozott maga VI. János,²³ Río de la Plata kikötővárosai és kereskedelmi körei, az alkirályok azonban kizárólag a királyné testvére, VII. Ferdinánd irányába erősítették meg lojalitásukat.²⁴ A kereskedő réteg számára egyedülálló lehetőséget teremtett a spanyolországi helyzet és a *proyecto carlotista*. Az anyaország gyakorlatilag megbénult, az ellátást és kormányzást Amerikából lehetett volna fenntartani, amiben a kereskedő réteg kiemelten érdekelt volt. 1810 májusában a Buenos Airesben kitört spanyolelleses lázadás átformálta a *proyecto carlotista* támogatói bázisát, immár a korábban elutasító gyarmati kormányzat egy része is

19 Harsányi 2011: 333.

20 Benito Ramón de Hermida (1736–1814): spanyol jogász és politikus, a Központi Junta megbízásából állami vezetői, igazságügyi és gazdasági miniszteri feladatokat is ellátott 1810-től.

21 Pedro de Souza Holstein (1771–1850): Palmela grófja, portugál politikus és diplomata, római (1802), spanyolországi (1810), londoni (1812) követ.

22 Ternavasio 2013: 265.

23 A portugál uralkodó elsősorban a két ország uniójából származó előnyöket támogatta, nem felesége uralkodói ambícióit, utóbbit saját érdekében korlátozni igyekezett.

24 Pimenta 2017: 66.

csatlakozott,²⁵ majd a spanyolhíu Montevideo városa vált az új, lehetséges kormányzati központtá.

A gyarmati felkelésekkel párhuzamosan zajlott a királyné spanyolországi jogainak elismerése, ami folytonos akadályokba ütközött. Juan Pablo Valiente, a cádzói alkotmánybizottság tagja kezdeményezte, hogy Carlota Joaquina foglalja el a kormányzói pozíciót, hamarosan azonban vissza is vonta kezdeményezését. Pedro de Souza Holstein szerint az akadályt a királyné neme, az e posztra áhítózó személyek ellenkezése és a köztársasági eszmék terjedése jelentette.²⁶ Végül megkésve ugyan, de 1812-re egységesen elfogadták Carlota Joaquina öröklési és trónutódlási jogát, de a francia csapatok kiszorítása nyomán VII. Ferdinánd került a trónra. Az európai és latin-amerikai politika összefonódása meglehetősen összetett viszonyokat teremtett a gyarmati háborúk során. A kialakult helyzetet tovább bonyolítottak a térség társadalmi sokszínűségéből fakadó eltérő érdekek is.

A uruguayi társadalmi heterogenitásból következő eltérő egyéni érdekek

A független Uruguay születésének története kiemelkedik a latin-amerikai önállósulás eseményei közül. Banda Oriental régiója, melyet a brazil fél Ciszplatin régióként tartott számon egyszerre nézett szembe külső fenyegetéssel és a belső társadalmi konfliktus súlyos jelenségeivel. 1808 és 1828 között több periódusban zajlott le Uruguay önállósulása, kezdeti fázisával párhuzamosan jelentős változások következtek be a szomszédos területeken is. Az újonnan kialakult viszonyok új államokat kapcsoltak be a konfliktusba: Brazíliát és Argentínát.

Az 1808 és 1818 közötti időszak külső beavatkozói közé tartoznak a spanyol hatóságok, az éppen függetlenedni vágyó Buenos Aires-i lakosság, és a mai Brazília térségében székelő portugál udvar. 1818-tól Río de la Plata Egyesült Tartományai, azaz Argentína már független államként avatkozott be a mai Uruguayt érintő kérdésekbe, majd 1822-től az

25 Ternavasio 2013: 267.

26 Pimenta 2017: 131.

egykori portugál gyarmat Brazília is önállóan lépett fel egészen 1828-ig, a ciszplatin háború végéig. Uruguay lakossága elutasított minden olyan lehetőséget, amely ellenkezett a teljes állami szuverenitás elvével, így az argentin, a spanyol és brazil fennhatóságot is egyaránt. Az uruguayi függetlenségi mozgalomban fontos szerepet játszottak a gazdasági érdekek, így az önállósulás folyton változó viszonyainak megértéséhez elengedhetetlen röviden említést tenni a térség társadalmáról, gazdaságáról és geopolitikai helyzetéről.

Az 1810-es évek kezdetén a térség népességszáma meglehetősen alacsony volt, alig több mint 40 ezer lakos. Minthogy a régió határvidéket képzett a portugál és a spanyol gyarmatbirodalom közt, mindkét nemzet egyaránt jelen volt a népesség szerves részeként. A helyi lakosok többsége mesztic és mulatt származású volt, akik pásztorkodással és vadászattal foglalkoztak. Montevideo a 18. század végétől kifejezetten értékes területnek számított. Jelentősége egyrészt földrajzi elhelyezkedésnek (ami lehetővé tette, hogy kikötővárossá és kereskedelmi központtá váljon), másrészt termékeny talajának köszönhető, ami kiváló földművelési lehetőségeket teremtett. E viszonyokból keletkezett a régió társadalmának kevert nemzetiségű jellege. A társadalom jelentős része a kereskedelemben tevékenykedett, a legfontosabb kereskedelmi cikkek közé a bőr, az irha, a sózott hús és a rabszolgák tartoztak. A régió gazdasági vérkeringéséhez a mezőgazdasági szektor is hozzájárult. A tulajdonos réteg tehető kreolokból, észak-spanyolországi bevándorlókból állt, akik a gauchók²⁷ és a rabszolgák munkájára alapozták a földművelést.²⁸

Az uruguayi népesség összetételéből és az eltérő egyéni érdekekből következett a társadalmi konszenzus hiánya a helyi lakosság belső konfliktusai is. A harcok szereplői a következők voltak 1811 és 1820 között: José Gervasio Artigas és támogatói, Francisco Javier de Elío alkirály, a Buenos Aires-i lakosság és a portugál vezetés. Az 1820 utáni konszolidációt az 1825 és 1828 között lezajlott ciszplatin háború követte, melynek eredményeként létrejött a független Uruguay.

27 Föld nélküli, nomád marhapásztorok.

28 Szilágyi 2015: 164–168.

A függetlenségi harcok kezdete brazil szemszögből (1810–1811)

Argentína mellett Brazília is igényt tartott az uruguayi területekre, ami a ciszplatin háború egyik fő mozgatórugója volt, előzményei azonban a függetlenségi törekvések kezdeti periódusában keresendők. Az 1810-ben létrejött, spanyoloktól függetlenedni vágyó Buenos Aires-i junta elismerését elutasító Montevideo kezdetben királypárti bázissá alakult. A két politikai tábor konfliktusa segítette elő, hogy a brazil területeken állomásozó portugál erők figyelme Uruguayra összpontosuljon. Egyrészt határvédelmi, másrészt gazdasági okok domináltak, hiszen a fegyveres konfliktus hátrányosan érintette a kereskedelmi viszonyokat is, főként a vízi szállítást a La Plata²⁹ e szempontból kiemelkedő térségében. João Paulo Pimenta elsősorban a gazdaságot és társadalmi zűrzavart jelöli meg a portugál beavatkozás döntő motivációjaként.³⁰

Az 1811-ben kitört uruguayi függetlenségi felkelés kiobbantóinak eltérő származása rámutat a helyi érdekek dominanciájára a nemzeti hovatartozással szemben. A mozgalmat Venancio Benavídez és a portugál származású Pedro José Viera kezdeményezte. Mindketten helyi nagybirtokosok voltak, kiváltképp ezért törekedtek a régió függetlenségére. Viera portugál származása azonban okot adhatott volna a Portugál Királyság uralta brazil területekhez való csatlakozási szándékra. A felkelést megelőzően a Rio de Janeiróban tartózkodó portugál uralkodó már lépéseket tett, hogy az uruguayi királypárti bázist megerősítse a Buenos Aires-i felkelőkkel szemben. 1810-ben megalapította a *La Gazeta de Montevideo* című folyóiratot Montevideóban, hogy a *La Gazeta de Buenos Aires* című lappal szembeni propagandatevékenységet fokozza. Októberben megjelent az első szám, amelyben egyértelművé tették a luzo-brazil királypárti politikai-ideológiai irányvonalat.³¹ „VII. Ferdinánd legitim uralkodó és az ő méltóságteljes jelleme a Buenos Aires-i lakossági felkelés szerencsétlen időszaka óta, megérdemli a brazil cortes elismerését.”³² Portugália

29 Paraná-folyó és az Uruguay- folyó torkolata.

30 Pimenta 2017: 115.

31 Pimenta 2017: 118.

32 Pimenta 2017: 118.

már a kezdeti feszültségek idején részt akart venni a konfliktusban abból célból, hogy érdekeinek megfelelő viszonyokat alakíthasson ki.

Végül a *caudillo* típusú vezetővé a szintén nagybirtokos, montevideói születésű José Gervasio Artigas vált. Már a kezdetekben kiütközött, hogy az egyéni és a hazafiasérdekek nem álltak mindig összhangban. Artigas támogatói bázisát a városi értelmiség, a nagybirtokos réteg, valamint a különböző ígéretekkel megnyert szabad feketék, mulattok, és rabszolgák alkották, míg a montevideói kereskedők kevésbé lelkesedtek a helyi *caudillo* megmozdulásaiért.³³ Artigas emellett a szintén a spanyol uralom ellen lázadó Buenos Airestől is segítséget kapott. A portugál erők már a lázadás első évében elkerülhetetlennek látták a beavatkozást. Pacifikáló céllal Diogo de Souza³⁴ bevonult a térségbe és szövetségre lépett a montevideói királypárti körökkel. Rodrigo de Sousa Coutinho³⁵ portugál részről Eliónak felajánlotta a közvetítés lehetőségét. Elio kérvényezte, hogy amennyiben Buenos Aires elutasítja ezt a békés megoldást, Diogo de Sousa helytartóként vessen véget az ellenségeskedésnek.³⁶ A résztvevőket övező viszonyokból megmutatkozik, hogy ugyan négy csoportot különíthetünk el, melyek mindegyike a maga érdekében cselekedett, szövetségek nélkül azonban képtelenek lettek volna fenntartani erejüket. Míg Artigas – aki alapvetően elutasította a lehetséges argentin fennhatóságot – kezdetben Buenos Aires segítségére szorult, addig Elio, a Montevideóban székelő alkirály a portugál erökhöz fordult.

Artigas földreformja és az erőviszonyok változása

Buenos Aires és Montevideo végül brit nyomásra és a portugál erőfölény miatt egyezsége jutott, Artigasnak külső szövetséges hiányában kellett folytatnia a küzdelmeket. A portugál beavatkozás elsősorban az erőviszonyok kiegyensúlyozása és a brazil térség biztonsága érdekében történt.

33 Szilágyi 2015: 165.

34 Diogo de Souza (1755–1829): Rio Parde grófja, portugál gyarmati hivatalnok és katonatiszt.

35 Rodrigo de Sousa Coutinho (1755–1812): Linhares grófja, portugál diplomata és politikus.

36 Pimenta 2017: 125.

Az intervenció ellenére azonban a Portugál Királyság semlegességre törekedett ibériai szomszédja és annak amerikai gyarmatai között.

Az erőviszonyok és szövetségek átformálódása 1814-től új irányt vett. Míg Portugália elsősorban a szomszédos királysággal kívánt stabil viszonyt fenntartani, addig a brazil régió saját szomszédaival szemben kívánta ugyanezt. A Braganza-ház általi támogatás kézzelfogható problémákat okozott az uruguayi határvidéken, hiszen a brazil lakosság fegyveres összetűzésbe került a spanyolok uralta régióval. Ugyan Brazília számára mind gazdasági, mind biztonsági szempontból fontos volt, hogy megszűnjön közelében az ellenségeskedés, a helyzetet elsősorban az ott székelő portugál királyi elit érdekei szerint kezelte.

Az uruguayi felkelő körök és Artigas számára kedvezőtlen változások az 1815-ös földreformnak folyományaként következtek be. A földbirtokaik integritását féltő nagybirtokosok hadakozó kedve alábbhagyott, ezzel Artigas követőinek száma megcsappant. A reformtervezet alaposan megváltoztatta a földviszonyokat, ami hátrányosan érintette nemcsak a birtokaikat féltő tulajdonosokat, de a portugál felet is. Artigasnak ugyan nem volt lehetősége valódi uruguayi alkotmányozási kérdésekkel foglalkozni, az erre irányuló szándék azonban már ebben a reformtervezetben, a *Reglamento Provisorio de la Provincia Oriental*ban³⁷ beazonosítható. A cikkelyek 14 témakörbe sorolhatóak, egy részük a földterületi felosztás mellett rendelkezik a térség irányításáról és vezetőinek jogköréről is. Az 1–2., majd a 4–5. rendelkezés a kinevezett vezetői elit működéséről és a földreform céljáról szól. A 3. cikkely szabályozta a tervezett reform földrajzi-területi érvényességét, bizonyos értelemben „államhatárt” jelölt ki. A 6–7. cikkelyek a földosztásra jogosultak köréről rendelkezik annak megelőzésére törekedve, hogy „árulók, érdemtelenek váljanak a leginkább kedvezményezetté”. A rendelkezés szerint „a szabad feketék, ennek az osztálynak a néger és indián gyökerű tagjai, bennszülöttek és a szabad kreolok mindegyike, [...] továbbá a gyermekeket nevelő özvegyek, az amerikai lakossal házasságban élők, és azok az amerikaiak, akik külföldivel házasodtak” jogosultak földbirtoklásra.³⁸ A következő három cikkely (8–10.) az igény benyújtásának menetét és lépéseit ismerteti. A 11. pont

37 Biblioteca Virtual Universal José Gervasio Artigas Reglamento de tierras de 1815

38 Biblioteca Virtual Universal José Gervasio Artigas Reglamento de tierras de 1815: 16.

alapján a birtokbavételtől számított két hónapon belül a tulajdonos köteles a gazdaságot kialakítani, ennek elmulasztása esetén a földbirtok egy dolgosabb szomszédra száll. Az ezt követő négy cikkely és a 21. rendelkezés a felosztható földeket taglalja. „Minden olyan bevándorló földje felosztható, [...] aki az adott időpontig nem kapta meg az előjáró felmentését, hogy megtarthassa birtokaikat.”³⁹ Ebbe a kategóriába tartoznak azok a területek is – csekély kivétellel –, amelyeket 1810 és 1815 között adtak vagy adományoztak el. A földosztás során a gyermekes családok földbirtoka részlegesen mentesült a felosztás alól annak érdekében, hogy megélhetésük ne kerüljön veszélybe, így csupán kisebb parcellákat vonnak ki birtokaikból. A 21. szabályozás a reform érvényességét kiterjesztette minden korábban adományozott birtokra is, így a tulajdonosoknak kérvénnyel kellett fordulniuk az előjáróhoz, hogy legitimálja további tulajdonosi jogviszonyukat. A 16–18. cikkelyek a földhatárok kijelöléséről és a birtokolható mennyiségről rendelkeztek, illetve bizonyos területek – *El Rincón de Pan de Azúcar, El Rincón del Cerro, El Rincón del Rosario* – felosztásának feltételeiről is, tekintettel arra a körülményre, hogy az említett három területen folyó gazdálkodás elsősorban az állam gazdasági érdekeit szolgálta. A földtulajdont érintő jogokat a 19–20. cikkelyek fektették le, korlátozva az elidegeníthetőséget és a birtokok terhére felvehető hitelt. A 22–24. szabályozások a földhasználatot, az állattartást és az export kérdését járták körül. Az állatok levágását engedélyhez kötötték, engedély hiányban a termék állami elkobzását írták elő. A tilalmat az állatállomány portugál területekre való exportjára is kiterjesztették, amit az állomány csekélységével indokoltak, a nőstények vágását is ugyanezen okból tiltották.

Az utolsó öt rendelkezés a helyi vezetés általános működését szabályozza. A 25. cikkely közbiztonsági intézkedéseket vezetett elő, elrendelte a csavargók kiutasítását, a dezertőrök és gonosztevők elfogását. A következő intézkedések a kérvények és beadványok elbírálási jogkörét, a felállított bizottság feladatait, valamint köztörvényes bűnök – gyilkosság, lopás, erőszak – szankcióit szabályozta.

Artigas támogatottsága megcsappant, a nagybirtokosokat aggodalommal töltötte el a reformtervezet, valamint az argentin segítség is megszűnt.

39 Biblioteca Virtual Universal José Gervasio Artigas Reglamento de tierras de 1815: 18.

A jelentős fordulatot José de San Martín⁴⁰, Tomás Guidónak⁴¹ címzett 1816-ban keletkezett levele tükrözi: „Úgy vélem, hogy a portugálok óvatos megfontoltsággal haladnak, arra várva, hogy csapataik szárazföldön és tengeren blokád alá helyezték Montevideót, és szerintem meg is érdemlik [a Montevideo feletti fennhatóságot]. Igazából ez nem a legjobb szomszédság, önnek azonban megvallom: Artigással szemben még mindig őket preferálom.”⁴² A függetlenségi harcok vezetőjével nem csupán az argentin fél volt elégedetlen, de a helyi polgári kereskedői körök is, kiváltképp a hosszan elnyúló háború miatt, amely nagybirtokosok megélhetését is fenyegette. 1816-ban a portugálok megkezdték a terület megszállását, ahol Carlos Federico Lecort felszabadítóként üdvözölték.⁴³ Az elégedetlenség már az Artigast támogató montevideói városi tanács tagjai közt is jelen volt, három delegált, Benito Blanco, Luis de la Rosa Britos és Dámaso Larrañaga felajánlotta szolgálatait a portugál parancsnoknak. 1817. január 20-án Carlos Federico Lecor egész Uruguay kormányzójaként okkupálta Montevideót. A portugál beavatkozás létjogosultságát a Correio Brasiliense folyóirat propagandatevékenysége bizonygatta, amelynek fő célpontjává a bukott Artigas vált. A hadvezért a zűrzavar előmozdítójának bélyegezte, míg a portugál erőket a stabilitás megteremtőiként üdvözölte.⁴⁴

Luzo-brazil fennhatóság és Lecor politikai mesterkedése

A portugál uralom és a térség stabilitása 1820-ra épült ki, az új rendszer alapvető átalakításokba kezdett. Artigas földreformját átdolgozták, az elsődleges célok között szerepelt a kisbirtokosok védelme, a korábbi tulajdonosok jogának megóvása, a kártalanítás, az adók csökkentése, és a csempészet elleni küzdelem.⁴⁵ A reform során elkobzott birtokok

40 José de San Martín (1778–1850): argentin tábornok, a függetlenségi harcok egyik kiemelkedő argentin alakja

41 Tomás Guido (1788–1866): argentin tábornok, diplomata, politikus

42 Macarthy Moreira 2009: 50.

43 Macarthy Moreira 51.

44 Pimenta 2017: 219–220.

45 Pimenta 2017: 355.

tulajdonosai közül azok, akik a portugál erőket támogatták, visszakapták tulajdonukat.⁴⁶ Ez a rendelkezés az első jele volt a későbbi kevésbé igazságos intézkedéseknek, melyek a helyi lakosság érdekeivel szemben a portugáloknak kedvezett. A termelésben és kereskedelemben érintett körök származástól függetlenül a konfliktus kezdete óta a portugál féltől várták a megoldást nehézségeikre. Remélték, hogy a terület pacifikálása stabilizálja a gazdasági viszonyokat is. Még 1820-ban azonban csalódnuk kellett ebbéli reményeikben. Két fő probléma bizonyult meghatározónak: egyik a szállítás területén jelentkező hatósági protekcionizmus, melynek következményeképpen a brazil hajótulajdonosokat favorizálták a kreolokkal és spanyolokkal szemben. A helyi lakosság másik sérelme a haszonállatok vágásának tilalma volt.⁴⁷ A portugál rezsim által bevezetett új rendszer kevésbé különbözött Artigas tervezetétől, csak néhány rendelkezést alakítottak át vagy töröltek el, azt is elsősorban saját érdekeik szerint, így a térség igényeit nem elégítette ki a portugál politika. 1821-ben a portugál vezetői elitnek és magának az uralkodónak újra kellett gondolnia a megszállás alatt tartott Banda Oriental térségének jövőjét, látva a lakosság növekvő elégedetlenségét. A megszállás nem csupán a helyi népesség egy részét nyugtalanította, hanem az argentin régió lakosságát is, így első lépésként a külpolitikát kívánta a Rio de Janeiro-i vezetés stabilizálni.

Silvestre Pinheiro Ferreira⁴⁸ a portugál had- és külügyminiszter követet küldött Buenos Airesbe, hogy tájékoztassa a helyi kormányt Argentína portugál elismerésről. Az argentin-brazil viszony tisztázását követően kezdetét vette a ciszplatin tartománnyal kapcsolatos elméletek kidolgozása. A feladat az uralkodóra, a Cortesre, a külügyminiszterre és az ügyben érintett Lecorra várt. Az ülésen három lehetőség merült fel a térség stabilitásának megteremtésére: Banda Oriental anektálása, csatlakozása Buenos Aireshez vagy a teljes függetlenség. Az első opció kifejezetten jó lehetőségként szolgált Lecornak, hiszen mint a terület gobernadora⁴⁹

46 Macarthy Moreira 2009: 51.

47 Macarthy Moreira 2009: 51.

48 Silvestre Pinheiro Ferreira (1769–1846): portugál politikus, filozófus, író, kül-és hadügyminiszter.

49 területi kormányzói tisztség, mely a terület kormányzati és adminisztratív feladatait látta el.

és kapitán generalja⁵⁰ élvezhette volna teljhatalmát. A tanácskozások során az elsődleges szempont szerint az új rendszert úgy kell kivitelezni, hogy az ne károsítsa se a királyhoz hú híveket, se a Királyi Kincstárat.⁵¹

A terület lakosságának igényeit figyelembe vették az előkészületek során, a döntést választások eredményére alapozva kívánták meghozni, ami a portugál vezetés felelősségteljes gondolkodását tükrözte. Ferreira és az uralkodó elsősorban a független állam létrehozását támogatta, míg Lecor az annexiót igyekezett elérni. Akadályt azonban nem csupán feletesei jelentettek számára, hanem a helyi lakosság növekvő elégedetlensége. Auguste de Saint Hilaire, a francia botanikus és utazó a ciszplatin térségben tartózkodott az események idején. Utazásai során beszélgetést kezdeményezett a helyiekkel, melynek során egyértelművé vált számára az uruguayi hozzáállás: „Ezek a nők meglehetősen rossz véleménnyel voltak a portugálokról, de csupán azt követően vallottak erről, hogy meggyőződtek arról, hogy nem ehhez a nemzethez tartozom. Önök mit szeretnének, kérdeztem őket, visszakerülni a spanyol fennhatóság alá vagy függetlenséget? Nem sikerült egyértelmű választ kapnom, értésemre adták azonban, hogy nincs ínyükre az európaiak lekezelő bánásmódja, amit a helyiekkel szemben alkalmaznak.”⁵² Az uruguayi magatartás mellett Ferreira is számos meggyőző érvet hozott fel az annexió ellen, Az érvek alapján már eldőlni látszott a térség sorsa.. Két gazdasági jellegű problémát is megemlített. Az egyik a kalóztámadások voltak, melyeket a háborús körülmények súlyosbítottak és hátrányosan érintették a portugál kereskedelmet, a másik nehézséget csapatok állomásoztatásának finanszírozása jelentette, amely hatalmas kiadást tett szükségessé. Harmadik érve a diplomáciai kapcsolatok biztonságossága volt: elengedhetetlennek ítélte, hogy minden spanyol-amerikai kormánnyal stabil diplomáciai viszony épüljön ki.⁵³ Lecor felismerte, hogy sem a szavazás, sem a helyi lakossági támogatás nem hozhatja el számára a kívánt eredményt. Ezért úgy döntött, önállóan valósítja meg törekvéseit, így az 1821. júliusi Ciszplatin Kongresszust megelőzően lépéseket tett a szavazás eredményeinek manipulálásra. Saját érdekei szerint formálta át a Ferreirától kapott instrukciókat, melyek

50 katonai parancsnoki tisztség, mely elsősorban a hadügyi folyamatokat irányította.

51 Pimenta 2017: 359.

52 Idézi Pimenta 2017: 359.

53 Pimenta 2017: 361.

a Kongresszus ülésrendjére és a szavazás lebonyolítására vonatkoztak, figyelmen kívül hagyva a képviselők provinciánkénti arányainak irányelveit és a szabad választási elvet.⁵⁴ A kongresszus alelnöki pozíciójába az a Dámaso Larrañaga került, aki korábban már szövetkezett Lecorral a parancsnok bevonulásakor. Larrañaga beszédében természetesen az annexió mellett foglalt állást és erre buzdította a szavazókat is. Lecor elérte célját, a szavazási irányelvek torzítása, és bizalmasának alelnöki szónoklata hatására a Kongresszus „törvényesen” megszavazta Banda Oriental annexióját.

A ciszplatini térség okozta luzo-brazil politikai ellentétek

Az egykori Banda Oriental 1821. augusztus 5-től a brazil térség részeként a *Cisplatina* nevet viselte egészen a brazil–argentín háború lezárásáig, melynek kitöréséhez Federico Carlos Lecor felelőtlen beavatkozása nagymértékben hozzájárult. A tartomány azonos jogokkal rendelkezett, mint a Portugál Királysághoz tartozó többi régió, ez a tény azonban nem változtatott azon, hogy e folyamat a helyi lakosság akarata ellenére ment végbe. Már ez a jelenség is hordozta önmagában a lappangó konfliktust, nem beszélve Argentína Uruguay iránti igényéről. Ferreira tudomására jutott Lecor beavatkozása, így a külügyminiszter a körülmények ismeretében erőszakos egyesülésnek titulálta az annexiót, ráadásul a portugál politikai körök sem szimpatizáltak a megoldással. Lecor manipulációi napvilágra kerültek, tetteit az argentin fél folyamatosan leleplezte a *Gazeta de Buenos Aires* és az *Argos de Buenos Aires* című lapokban.⁵⁵ A luzo-brazil politikai élet a portugál parancsnok beavatkozását követően konfliktusossá vált, így egy évvel később már napirenden volt a végleges megoldás kidolgozása. Az erre a célra kialakított bizottság – a *Comisión Diplomática* – kiállt a betagozás és megszállás feloldása mellett, amit három nyomós érv felsorakoztatásával igyekezett alátámasztani. A folyamatot egyrészt igazágtalannak, másrészt jogtalanak ítélte, érvelése szerint az annexió a nemzetközi jog megszegésével történt. A bizottság hivatkozott továbbá

54 Pimenta 2017: 363.

55 Pimenta 2017: 369.

a korábban említett pénzügyi nehézségre is, mindemellett kiemelte, hogy az annexióval létrejött állapot semmilyen garanciát nem ad a brazil térség határainak biztonságára.⁵⁶

A képviselők élénk viták során tárgyalták meg a kérdést, változást azonban nem sikerült elérni. Már 1820-tól érdemes megvizsgálni azt az utat, ami végül az 1825-ös brazil–argentín fegyveres összetűzéshez vezetett. Maga a portugál uralkodó és bizalmi köre, valamint a közvélemény is a betagolás ellen foglalt állást, Lecor parancsnok tehát gyakorlatilag egymaga döntött egy olyan kérdéstről, amelyet elsősorban az előző két csoport véleményétől kellett volna függővé tenni. VI. János valószínűleg bízott a kijelölt hivatalnokokban, ezért elfogadta a Ciszplatin Kongresszus eredményét, ahelyett, hogy nyomatékosan kiállt volna az általa korábban javasolt függetlenség mellett. A Lecor napvilágra került tetteit követően sem Ferreira külügyminiszter, sem az uralkodó nem tett valódi elmarasztaló lépést a parancsnok megrovásán kívül és nem javasolt ismételt szavazást. A térség portugál politikája legalább olyan összetett mint társadalma, ami már önmagában akadályt gördített egy optimális konszenzus kialakítása elé.

Buenos Aires tisztában volt a bizonytalan brazil–portugál állapotokkal, melyek a ciszplatin térséget érintették, ráadásul 1818-as függetlensége óta maga is hegemoniájának kiterjesztésére törekedett az egyik legdominánsabb új latin-amerikai államként. 1823-tól lépéseket tett egy nemzeti kongresszus – *Congreso Nacional* – összehívására, amely a hegemonia kérdését volt hivatott megvitatni.⁵⁷ Az argentin fél figyelemmel kísérte a térségben zajló helyi mozgolóásokat, így az 1825-ös felkelés lehetőséget biztosított terve megvalósítására.

Artigas bukását követően a portugálok elleni uruguayi lázadást 1825-ben Artigas egykori barátja, Juan Antonio Lavalleja és Manuel Oribe karolta fel. A konfliktus egy három éves háborúba torkollott – kezdeti argentin háttértámogatás mellett – az addigra már független államiságú státuszt élvező Brazíliával. Az 1820 és 1825 közötti periódus alatti belső konfliktusok okán meglehetősen kérdésessé vált a független Uruguay lehetősége, több elképzelés is kialakult a térség hovatartozásával

56 Pimenta 2017: 371.

57 de los Reyes 2011: 3.

kapcsolatban. A kérdés körül négy politikai csoport körvonalazódott: a királpárti portugálok, a brazil császárhoz hű erők, a Buenos Aireshez csatlakozni kívánók és a teljes függetlenség után vágyakozó egyének csoportja. A felkelők elfoglalták Montevideót, majd augusztus 25-én – a *Congreso de Florida* keretein belül – kinyilvánították függetlenségüket és az Egyesült Tartományokhoz való csatlakozási szándékukat is. Buenos Aires elfogadta a döntést, és decemberben deklarálta a háborús állapotot Brazíliával. Brazília válaszként megkezdte a Buenos Aires-i partszakasz, valamint a La Plata térség blokád alá helyezését, akadályozva a vízi közlekedést és szállítást. A három legjelentősebb hadi esemény⁵⁸ a brazil erők számára végül vereséget hozott. A konfliktus alatt ismét érdekellentétek jelentkeztek, elsősorban a függetlenségpárti helyi *caudillos* és Buenos Aires között. A háborút Nagy-Britannia élénk figyelemmel kísérte és kifejezésre juttatta korábbi álláspontját, az önálló Uruguay támogatását. A brit konzul részletes jelentésekben számolt be a harcoló felek állapotáról. A britek többnyire háttérbe vonulva vették ki részüket a térséget érintő eseményekből, aktív cselekvővé a brazil-argentin háború során, majd az 1828-as békeközvetítés alkalmával váltak.⁵⁹ A helyzet súlyosságát már 1824-ben felismerték, így még az év elején Monteviedóba küldték Thomas Samuel Hood konzult. Hooddal együtt több brit konzul is érkezett Latin-Amerikába, akik Buenos Airesben, Chilében és Peruban teljesítettek külügyi szolgálatot.⁶⁰ A brazil blokád nem csupán riválisának okozott komoly gondokat, hanem a brit kereskedelmet is hátrányosan érintette, Nagy-Britanniának egyre sürgősebbé vált a konfliktus lezárása. Kezdetben mindkét fél hadseregéhez csatlakoztak brit tisztek.⁶¹ Nagy-Britannia úgy ítélte meg, hogy az ellentét nem oldható fel fegyveres összecsapás útján, a háború csak tovább súlyosbítja a brit kereskedők helyzetét. A konzul mérlegelte a régió viszonyait, felismerte, hogy a kereskedelem intenzitása jelentős mértékben visszaesett, sőt termény- és jószághiány alakult ki a térségben.⁶² 1826-ban maguk a brit kereskedők fordultak Hood konzulhoz segítségért. Állításuk szerint az argentin fennhatóságú területekről

58 1825 - Rincão das Galinhas, 1827 –Juncal-tengeri ütközet, 1827 –Ituzaingó.

59 Frega Novales 2008: 60.

60 Frega Novales 2008: 42.

61 Toscano 2004: 1

62 Frega Novales 2008: 46.

9%-kal magasabb összegbe kerül a termékek importálása a brit manufaktúráknak, mint a brazil fennhatóság alatt ténykedőknek. A britek elsődleges érdeke a béke és a független Uruguay volt, a kormány végül Lord John Brabazon Ponsonby vikomtöt küldte, hogy Nagy-Britannia nevében közvetítsen a hadviselő felek között.⁶³

A háború az argentin támogatók és a helyi felkelők sikereivel eldőlni látszott, elemellett azonban a brit nyomás is szerepet játszott abban, hogy Brazília és Buenos Aires végül engedett a függetlenségi követeléseknek.

Az uruguayi alkotmányelődje: a brazil–argentín békeszerződés

Az előzetes megállapodást a két fél 1828. augusztus 28-án írta alá. A szerződő felek három célkitűzést kívántak elérni: a háború befejezését, a két állam viszonyának normalizálását és az újdonsült Uruguay függetlenségének elismerését. Az Egyesült Tartományok meghatalmazott képviselőiként jelent meg Juan Ramón Balcarce⁶⁴ és Tomás Guido tábornok. A brazil uralkodó magas rangú politikusokat⁶⁵ küldött, akik jártasak voltak a bel- és külpolitika terén egyaránt. A szerződés 19 cikkelyből állt, amelyhez egy kiegészítő rendelkezés tartozott, valamint a végleges békeszerződés elfogadásának határozata. „Témakörök alapján a cikkelyek jellege hét csoportra oszthatók: a térség függetlenségét biztosító rendelkezések (1–3.), kormányzat és az állam felállítása (4–7.), a lakosságot érintő jogi rendelkezések (8–9.), a két fél kötelezettségei Uruguay felé (10–11.), csapatkivonás és állomásoztatás (12–14.), a hadiállapot lezárásának feltételei (15–16.), valamint a békeszerződés véglegesítésének folyamata (17–19.).

Az első három cikkelyben mindkét fél „egybehangzóan deklarálja a maga részéről a montevideói provincia függetlenségét”,⁶⁶ illetve kötelezik

63 Frega Novales 2008: 57.

64 Juan Ramón Balcarce (1773–1836): argentin katonatiszt és politikus, Buenos Aires tartomány kormányzója több alkalommal.

65 João Carlos Augusto de Oyenhausen-Gravenburg, Dr. José Clemente Pereira, Joaquín Oliveira Alvarez

66 Biblioteca Digital de Tratados 507. Convención Preliminar de Paz entre el Gobierno de las Provincias Unidas del Río de la Plata y Su Majestad el Emperador del Brasil

magukat integritásának és függetlenségének védelmére. A következő rendelkezések előírják a Képviselőtestület haladéktalan összehívását Banda Oriental térsége és Montevideo aktuális kormányának részéről, hogy kezdetét vehesse Uruguay saját kabinetének kialakítása. A választásokon megtiltották fegyveres testületek jelenlétét, hogy elkerüljék az erőszakos nyomásgyakorlást. A térség irányítását az ideiglenes kormányzatra bízták mindaddig, míg a készülő alkotmány alapján az állandó kormány létre nem jön. A 7. szabályozás azonban kiköti, hogy az alkotmányt és az ennek megfelelően megszületett kormányt előzetesen felülvizsgálják a két szerződő fél megbízottai, hogy nem sérül-e egyik érintett állam biztonsága sem.

A brazil és az argentin fél kötelességeként szerepelt a kormányalakítás támogatása is, ezért a brazil–argentin csapatok a montevideói térségben ideiglenesen tovább állomásozhattak. Tevékenységüket és jogkörüket annyiban korlátozta a cikkely, „nem avatkozhatnak be semmilyen módon politikai ügyekbe”,⁶⁷ a megfigyelő szerepét tölthették be, feladatuk pedig a kormány, a köz és magántulajdon védelme, valamint a szabadság garانتálása volt. Kizárólag abban az esetben léphettek fel aktív résztvevőként, ha Montevideo legitim kormánya segítségüket kérte.

Az augusztus 28-án, a megállapodás másnapján születettkiegészítő rendelkezés, lehetővé tette a Río de la Plata térségében való szabad hajózást valamennyi ország állampolgárai számára. A brazil fél két nap elteltével, már augusztus 30-án véglegesítette a dokumentumot, az argentin kormány egy hónappal később, szeptember 29-én. A példányok közös ratifikálása október 4-én zajlott le Montevideóban.

Az uruguayi alkormány mint az amerikai és európai mentalitás eltérő jellegének tükre

Az új latin-amerikai állam alkotmánya 1830-ban született meg „*összhangban az Argentín Köztársaság és a Brazil Birodalom között megkötött békeszerződéssel.*”⁶⁸ Céljai között szerepelt a szabad és függet-

67 Biblioteca Digital de Tratados 507. Convención Preliminar de Paz entre el Gobierno de las Provincias Unidas del Río de la Plata y Su Majestad el Emperador del Brasil

68 Parlamento del Uruguay, Constitución 1830 promulgada el 18 de junio de 1830.

len állam létrehozása, a közös védelem és belső nyugalom garanciáinak kialakítása, az igazságszolgáltatás kiépítése, az általános jólét, a polgári és politikai jogok, valamint a magántulajdon biztosítása, és a kormányzat kialakítása.

Szerkezetét tekintve 12 szakaszból és 159 cikkelyből állt, témakörei szakaszonként a következők voltak: I. Nemzet és szuverenitás, II. Állampolgári jogok, III. Kormányzati forma és hatalmi ágak, IV. Törvényhozói hatalom, V. Parlamenti kormányzás, VI. Törvényhozás menete, VII. Végrehajtó hatalom, VIII. Miniszteri pozíciók, IX. Bírói hatalom, X. Közigazgatás, XI. Általános rendelkezések (közéleti szabályozás, polgári- és büntetőjogi rendelkezések), XII. A törvények betartása, kihirdetése és módosítása.

Az alaptörvény visszatükrözi a békeszerződés pontjait és a történelmi múlt hatásait. Az európai viszonyokhoz képest szembeötlő az alkotmány modern jellege, amelyet érdemes behatóbban vizsgálni. Az alaptörvény a politikai nemzet koncepcióján alapult, mellőzve az etnikai homogenitás igényét. Az államot a lakosság politikai uniójaként határozza meg, az ország kilenc közigazgatási egységében élő állampolgárok összességéeként. Míg Európában a 19. századi nemzetiségi mozgalmak a nacionalizmus egy etnocentrikusabb formáját vallották, addig Uruguayban nem jelentkezett etnikai homogenitásra törekvő nacionalizmus. Ez a szemléletmód, melyben az állam politikai definíciót kap az etnikailag sokszínű lakosság közös történelmi múltjának következménye. Ennek oka a gyarmati rendszer és annak felszámolására törekvő lakosság közös tapasztalata volt, ugyanez a szemléletmód jelenik meg az állampolgárság fogalmát rögzítő rendelkezésekben, melyek számos lehetőséget biztosítottak külföldieknek az állampolgárság megszerzésére.

Egy másik, az európai viszonyoktól eltérő jellegzetesség a széleskörű szavazati jog: „az egész lakosság a szuverén Nemzet tagja, így aktív és passzív szavazati joggal rendelkezik”.⁶⁹ A tizenegyedik szakasz egyes jellegű rendelkezései alakítják ki az állampolgárok mindennapi életének közjogi kereteit. A lakosok alapvető jogai közé tartozik jólétük, becsületük, biztonságuk, tulajdonuk és szabadságuk védelme. Ez utóbbiból következett a rabszolgaság intézményének megszüntetése, melynek gyakorlati felszámolásával az európai hatalmak még mindig küzdöttek

69 Parlamento del Uruguay, Constitucion 1830 promulgada el 18 de junio de 1830.

gyarmataikon. A törvény előtti egyenlőség és a feudális jelleg feloldása is körvonalazódott, felszámolták a nemesi címeket és előjogokat. „A Köztársaság semmilyen hatósága nem adományozhat nemesi címet vagy örökletes kiváltságokat.”⁷⁰ Biztosították a gondolat- és sajtószabadságot, eltörölték az előzetes cenzúrát. A szabad véleményformálás lehetőségét kibővítették a tiltakozáshoz való joggal petíciószervezési lehetőség formájában, valamint a szabad be- és kijárást magántulajdonnal együtt az állam határain túl. A társadalomformáló rendelkezések zöme fejlődést mutatott szemben az Európában zömében még mindig honos, mereven arisztokratikus és feudális alapú rendszerekkel, melyek a lakosság eddigi elégedetlenségét szították.

Uruguay államformája parlamentáris köztársaság lett, melyben elkülönült a három hatalmi ág. A törvényhozói hatalmat a Közgyűlés, azaz a kétkamarás parlament gyakorolta. A végrehajtói hatalmat az alkotmány a miniszterelnök kezébe adta, a Közgyűlés választott meg. A bírói hatalomról a kilencedik szakasz rendelkezett, mely az általános bíróságok mellett létrehozott alkotmánybíróság jellegű intézményeket is.

Az alkotmányból megmutatkozik, hogy az amerikai kontinens mellőzte a modern államformák és az évszázados feudális rendszeren alapuló királyságok közti hosszantartó átmenetet, mely Európában jellemző folyamat. Szembeötlő a szabadságjogok iránti vágy és a széleskörű választójog, melyek a korábbi gyarmati éra viszontagságaira adott társadalmi-politikai reakcióként értelmezhetőek. Uruguay esete azonban különbözik a térség többi országának születésétől, hiszen a lakosok nem csupán a spanyol igát kívánták lerázni, de számolniuk kellett az esetleges argentin és brazil dominanciával is. Mindazonáltal éppen ez a sokszínűség válhatott alapjává az állampolgárságot biztosító kritériumoknak, melyek a választójoghoz hasonlóan széleskörűnek bizonyultak. Érdemes azt is megfontolni azonban, hogy az 1811 és 1828 közötti viszonyok nem is hagytak más lehetőséget. A nemzetiségi diverzitás a foglalkozási szerkezetben is megjelent, így a nem uruguayi nemzetiségű társadalom is hosszú ideje szerves részét képezte a nemzetnek. Uruguay sorsát a két szomszédos ország döntötte el. Ugyan szuverén államként született meg, ezt azonban Brazília és Argentína tette lehetővé.

70 Parlamento del Uruguay, Constitucion 1830 promulgada el 18 de junio de 1830.

Források

507. Convención Preliminar de Paz entre el Gobierno de las Provincias Unidas del Río de la Plata y Su Majestad el Emperador del Brasil *Biblioteca Digital de Tratados* https://tratados.cancilleria.gob.ar/tratado_archivo.php?tratados_id=kqOqm5U=&tipo=kg==&id=lp2p&caso=pdf – utolsó letöltés: 2023. április 15.

Declaración del 2011 como año de la „Celebración del bicentenario del proceso de emancipación oriental. Comisión bicentenario de la revolución de la independencia del Río de la Plata 2010-2015 *Registro Nacional de Leyes y Decretos*. <https://www.impo.com.uy/bases/leyes/18677-2010> – utolsó letöltés: 2024. február 18.

José Gervasio Artigas Reglamento de tierras de 1815 *Biblioteca Virtual Universal* <https://biblioteca.org.ar/libros/158184.pdf> – utolsó letöltés: 2023. április 15.

Parlamento del Uruguay, Constitución 1830 promulgada el 18 de junio de 1830 <https://parlamento.gub.uy/documentosyleyes/documentos/10/HTML> – utolsó letöltés: 2023. április 15.

Hivatkozott irodalom

de los Reyes, Marcelo Javier 2011: La guerra contra el imperio del Brasil y la batalla de Carmen de Patagones. Un ejercicio del condicional contrafáctico. Centro de Estudios Internacionales para el Desarrollo, Documento de trabajo Núm. 95. http://www.ceid.edu.ar/serie/2011/ceid_dt_95_marcelo_javier_de_los_reyes_la_guerra_contra_el_imperio_del_brasil_y_la_batalla_de_carmen_de_patagones.pdf – utolsó letöltés: 2024. március 12.

Biersack Martin 2015: Los franceses en el virreinato del Río de la Plata. *Anuario del Instituto de Historia Argentina* (16.) 15. <https://www.anuarioiha.fahce.unlp.edu.ar/article/view/IHAn15a09/7036> – utolsó letöltés: 2023. április 15.

Frega Novales, Ana 2008: La mediación británica en la guerra entre las Provincias Unidas y el Imperio de Brasil (1826–1828): una mirada desde Montevideo. *Estudios Ibero-Americanos* (34) 1. 36–64. <https://revistaseletronicas.pucrs.br/index.php/iberoamericana/article/view/4523/3450> – utolsó letöltés: 2023. április 15. <https://doi.org/10.15448/1980-864X.2008.1.4523>

- Harsányi Iván 2011: Spanyolország. In: Vadász Sándor (szerk.): *19. századi egyetemes történelem 1789–1914. Európa és az Európán kívüli országok*. Budapest, 332–368.
- Kontra Réka 2002: A brazil–argentín konfliktus és az önálló Uruguay születése. <https://ujkor.hu/content/a-brazil-argentín-konfliktus-es-az-onallo-uruguay-szuletese> - utolsó letöltés: 2023. március 4.
- Macarthy Moreira, Earle D. 1977: Espanha e Brasil: Problemas de relacionamento 1822-1834. *Estudos Ibero-Americanos* (3.) 1. 7–92. <https://revistaseletronicas.pucrs.br/index.php/iberoamericana/article/view/30834/16874> – utolsó letöltés: 2023. április 15. <https://doi.org/10.15448/1980-864X.1977.1.30834>
- Pierotti, Nelson 2013: Volver a la Cisplatina (1817–1828). Una aproximación a los „estados de opinión”¹ de los orientales sobre la independencia del Uruguay. *Humanidades: revista de la Universidad de Montevideo* (13.) 17–69.
- Pimenta, João Paulo 2017: *La independencia de Brasil y la experiencia hispanoamericana (1808–1822)*. Chile. https://www.centrobarrosarana.gob.cl/622/articles-83308_archivo_01.pdf – utolsó letöltés: 2023. április 15.
- Sansón Corbo, Tomás 2010: El Bicentenario en Uruguay. Vigencia y problematización de los contenidos esenciales del imaginario nacionalista clásico. *Anuario del Centro de Estudios Históricos „Prof. Carlos S. A. Segreti”* (10.) 10. 35–51. <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=4082274> – utolsó letöltés: 2024. február 18.
- Semsey Viktória 2014: Latin-Amerika függetlenné válásának nemzetközi összefüggései. *Orpheus Noster* (6.) 1. 9–22.
- Szilágyi Ágnes Judit 2015: A társadalom összetétele a függetlenné váló Dél-Amerikában: Argentína, Brazília, Paraguay, Uruguay. *Öt Kontinens* (11.) 2. 155–168.
- Ternavasio, Marcela 2013: La princesa negada: Debates y disputas en torno a la Regencia (1808–1810). In: Hébrard, Véronique – Verdo, Geneviève (eds) *Las independencias hispanoamericanas*. Madrid, 261–274 <http://books.openedition.org/cvz/20032> – utolsó letöltés: 2023. április 15. <https://doi.org/10.4000/books.cvz.20032>
- Toscano, Jorge Luis 2004: Una guerra entre británicos. El Imperio del Brasil y las Provincias Unidas del Río de la Plata. *Boletín del Centro Naval* 809. <https://centronaval.org.ar/boletin/BCN809/809toscano.pdf> – utolsó letöltés: 2024. február 17.